

о. д-р Аркадій ТРОХАНОВСЬКИЙ¹

Парох Греко-католицької парафії у Валчі

ORCID 0000-0003-0722-6902

Виселені, але з почуттям своєї гідності. Приклад української спільноти з Валча

У 1945 р. після встановлення польсько-радянського кордону на ялтинській конференції на території Польщі залишилась тільки значна частина греко-католицької Перемиської єпархії і територія Апостольської Адміністрації для Лемківщини. Залишились автохтонні українці з земель Закерзоння, тобто з Надсяння, Бойківщини, Лемківщини, а також з Підляшшя та Холмщини. До 1944 р. на цій території проживало майже 650 тисяч українців. В роках 1944-46 виселено в рамках акції „Ряшів” на Радянську Україну майже пів мільйона людей.² Тих, які залишились на цій території, виселено в 1947 р. на північні та західні землі Польщі. Закерзоння – це зона насильного вигнання місцевих українців та грабування й нищення їхніх культурних надбань.

У 1947 р. комуністична влада виселила українське населення на західні і північні землі в рамках акції “Вісла”. Акція почалася 28 квітня 1947 р. і закінчилась з початком серпня 1947 р.³ Деякі виселення відбувалися ще й у наступних місяцях, а навіть у 1950 р.⁴ Процес виселення супроводжувався грубими порушеннями прав і свобод людини і громадянина; повною забороною повернення на рідні землі; вилученням майна; безальтернативним закріпленням за поселеннями на новому місці, покидати які було заборонено; обмеженням політичних, соціальних, економічних та культурних прав – це все призвело до

---

¹ о. д-р Аркадій Трохановський – доктор богословських наук, парох греко-католицької парафії у Валчі (Польща), arekt1@wp.pl, arektrochanowski@gmail.com

² J. Pisuliński, *Akcja specjalna „Wisła”*, Rzeszów 2017, s. 32-33.

³ R. Drozd, *Droga na Zachód*, Warszawa 1997; K. Grünberg, B. Sprengel, *Trudne sąsiedztwo, stosunki polsko-ukraińskie w X – XX wieku*, Warszawa 2005, s. 649-678; E. Misiło, *Akcja „Wisła”, Dokumenty*, Warszawa 1993.

⁴ J. Hawryluk, *Od wypraw Włodzimierza do Linii Curzona*, Toronto-Białystok 2013, s. 429.

руйнування української культурної та історичної спадщини. Через акцію Вісла призупинилося тисячолітнє існування „найзахіднішої гілки” українства. Як великим злочином була акція Вісла, показує перепис населення Польщі з 2011 р. Згідно з переписом населення з 2011 р., автохтонних українців, включаючи також лемків, є 62 тисячі.

Український Греко-католицький Перемиський ординарій, єпископ (владика) Йосафат Коциловський (пом. 1947 р.), який відмовлявся співпрацювати з польською комуністичною владою, був арештований, вивезений до СРСР і там засланий до концтабору. Його помічник, єпископ Григорій Лакота (пом. 1950 р.), був арештований і засланий до концтабору на Воркуту. Польська комуністична влада перестала визнавати існування Греко-Католицької Церкви в Польщі.⁵ Від цього моменту вірні греко-католицького віросповідання були позбавлені своєї церковної єрархії аж до 1989 року, в якому єпископом для греко-католиків став о. Іван Мартиняк. В 1991 р. Іван Павло II призначив його ординарієм Перемиської єпархії, яка протягом 45 років була позбавлена церковного керівництва.

Українська спільнота на Валецькій Землі 1947-1959

У 1947 р. під час Акції „Вісла” на території давнього Кошалінського воєводства було депортовано 31 тис. українців. На території Валецького повіту опинились 2734 особи української національності, це становило 6% його мешканців.⁶ Більша частина переселенців походила з декількох сіл з Любачівщини – Цешановського повіту: Люблинець Новий та Люблинець Старий, а також із Західної Бойківщини – Леского повіту: Середнє Село, та Перемищини – перемиського повіту: Торки. Ними були заселені наступні місцевості біля Валча: Буди, Волові Ліси, Папово, Русиново, Тучно, Сипнево, Надажице, Мірославець.⁷ До парафії у Валчі належать також вірні, які були виселені з Грибовського повіту з Лемківщини і які заселили околиці Тшчянки (біля 1400 осіб).⁸

З 1947 по 1989 р. Греко-католицьку Церкву у Польщі вважалося нелегальною.⁹ Щоправда був один священик о. Мирослав Ріпєцький, який відкрив

⁵ P. Pelc, *Położenie prawne Kościoła greckokatolickiego w Polsce w latach 1945-1989* [w:] „Więź”, nr 7, 1992, s. 108.

⁶ M. Szymyk, *Ukraińcy w powiecie waleckim w latach 1947-2000* [w:] „Zeszyty Waleckie”, nr 3, 2007, s. 80-81.

⁷ M. Czech, *Ukraińcy w Polsce 1989 – 1993*, Warszawa 1993, s. 298; Idem, *Ukraińcy w powiecie waleckim w latach 1947-2000* [w:] „Zeszyty Waleckie”, nr 3, 2007, s. 79; E. Misiło, *Akcja „Wisła”, Dokumenty, Archiwum Ukraińskie*, Warszawa 2011, s. 1013-1134.

⁸ A. Słabig, *Osadnicy z akcji „Wisła” na Ziemi Trzcianeckiej w latach 1947-1970* [w:] „Kronika Ziemi Trzcianeckiej”, nr 7, 2017, s. 49-68; A. Trochanowski, *Zapomniani Lemkowie z akcji „Wisła”. O Łemkach z Doliny Noteci* [w:] „Kronika Ziemi Trzcianeckiej”, nr 7, 2017, s. 69-80.

⁹ R. Drozd, *Życie religijne ludności ukraińskiej w Polsce w latach 1944-1956* [w:] „Przegląd Zachodniopomorski”, nr 1, 2002, s. 78-79.

душпастирство для греко-католиків в Хшанові біля Елку – північна Польща, але це був виняток.

В околицях Валча з 1947 р. по 1959 р. проживало 5 священників: о. Арсеній Кулібаба, о. Михайло Паславський, о. Михайло Дочило, о. Йосафат Романик, о. Степан Дзюбина. Однак їм було заборонено душпастирювати в українській громаді. Носталгія за рідними землями та почуття, що ми повернемось до себе, не дозволяло на адаптацію в нових умовах. Польське суспільство, яке опинилось на Валецькій Землі, походило в більшості з Волині і було дуже негативно наставлене до українців. На жаль, це був перший етап асиміляції, який рішучо вплинув на відхід чималої кількості українців від української громади. Після 1956 р., коли у Польщі почалися перші зміни – настала т.зв. жовтнева відлига – почався процес повернення до своєї національності. Це було вістунном надії для виселених українців.

У 1952-1956 р. з в'язниць на волю випущено молодих українців, яких засуджено за співпрацю з УПА. Їх першим бажанням було повернути Церкву, літургію, а завдяки цьому рідну українську мову. Упродовж 3 років постійно просили Латинського Єпископа Теодора Бенша (Т. Bensch) – адміністратора для Західних Земель Польщі, щоб приділити українського священника до Валча. Вважали, що тільки в цей спосіб буде можна протидіяти асиміляції та зберегти себе та своїх дітей. Поставили собі прості запитання: хто я, хто свій, хто чужий для мене, як будувати українську спільноту тут на чужині.¹⁰

Греко-католицьке душпастирство у Валчі 1959-1983

Першу Святу Літургію для греко-католиків відслужив у Валчі о. Теодор Марків, який після 10-ох років ув'язнення вийшов на волю. Польська комуністична влада покарала його за співпрацю з УПА. Ця важлива подія відбулась 21 червня 1959 р., в день Зіслання Святого Духа. Від цього року о. Марків розпочав ведення парафіяльних книг і протягом довгих років самовіддано виконував душпастирські обов'язки. Спочатку відправляв Літургію в кожен неділю та у кожен першу п'ятницю місяця.¹¹ Він проводив катехізацію дітей у місцевостях біля Валча: Буди, Папово, Русиново та євангелізував – навчав Божого закону. Окрім цього навчав української мови та пригадував батькам, щоб дітей посилали на навчання до українських шкіл: Білий Бір та Лігниця. За короткий час свого душпастирювання став великим авторитетом, як духовним, моральним так і національним. Великою заслугою отця було те, що він інтегрував спільноту та відвідував родини в часі душпастирських відвідин (зі свяченою

¹⁰ L. Bąk, *Życie religijne w Walczu w latach 1945-2005* [w:] *Zarys historii Walcza w latach 1945-2005*, t. VI *Garnizon walecki. Życie religijne*, pod red. B. Gałki, Piła 2008, s. 224.

¹¹ *Ibidem*, s. 225.

водою).¹² За час перебування у Валчі отець охрестив 147 дітей¹³ та повінчав 46 молодих пар.¹⁴ Отець Теодор був гарантом стабілізації. З його приходом почався процес як повернення до Церкви, так і повернення до національності. Кожна релігійна подія була як національне свято; наприклад Урочисте Святе Причастя чи Вінчання.

На початку праці у Валчі стався інцидент: було підпалено церковний посуд, яким користувався о. Теодор. Ніколи не викрито тих, які вчинили цей злочин.¹⁵ У душпастирській праці йому допомагав о. Михайло Дочило, який проживав у Скшатшу біля Валча. Завдяки допомозі була можливість служити греко-католицьку Літургію у свята в Надажицах. Смерть о. Теодора Марківа була великою втратою для українців. Він належав у Польщі до групи греко-католицьких священників, які співпрацюючи з о. В. Гриником протистояли асиміляції українців в цьому дуже важкому періоді. Завдяки їх невтомній праці українці зберегли себе. Особливим підтвердженням ролі отця Василя Гриника і кільканадцяти його сучасників, до яких треба зачислити також о. Теодора Марківа – безстрашних священників – у збереженні тотожності депортованих в 1947 році з рідних земель греко-католиків є слова одного римо-католицького священника. Розповів про це отець професор Броніслав Дембовський, священник варшавської дієцезії, згодом перший єпископ влоцлавської дієцезії, великий приятель нашої Церкви. Десь на півночі Польщі, де жили виселенці з операції „Вісла”, він почув від одного латинського пароха: „Якби не греко-католицький клир, українці вже давно були б поляками, і ми не мали б з ними клопотів”.¹⁶

Після його смерті 3.08.1974 р., душпастирем Валча було призначено о. Ярослава Гребеняка. Він вклав багато зусиль для інтеграції спільноти, яка була довірена його опіці. Це був час великої активності української громади. Створено відділ Українського Суспільно-Культурного Товариства. Організовано різні культурні заходи, як участь у Фестивалях української культури в Кошаліні та в Сопоті, релігійних в Білому Борі.¹⁷ Треба також сказати, що у тому часі було найбільше число вірян у Церкві.¹⁸ У 1975 р. отець Ярослав розпочав у Валчі навчання релігії для дітей з українських родин. У 1975 р. створено перший дитячий ансамбль „ЗІРКИ”, який виступав на фестивалях української культури в Кошаліні до 1987 р.¹⁹ В 1976 р. на релігію приходило 63 дітей.²⁰

¹² *Ibidem*, s. 225.

¹³ *Kniga Ohrešeniĥ, Greko-katolic'ka parafiâ v Valču, 1959-1974.*

¹⁴ *Kniga Vinčannâ, Greko-katolic'ka parafiâ v Valču, 1959-1974.*

¹⁵ L. Baĵ, *Op. cit.*, s. 225.

¹⁶ *List rektora seminariû o. Bogdana Pančaka. Zbirka na duhovnu Seminariû v Lûblinì, 2018-2019, s. 1.*

¹⁷ M. Syrnyk, *Op. cit.*, s. 89.

¹⁸ *Ibidem*, s. 90.

¹⁹ *Ibidem*, s. 92.

²⁰ *Ibidem*, s. 90.

У катехитичній послuzі допомагали о. Гребеняку сестри Служебниці НДМ з Кошаліна, які проводили тут навчання до 1989 р.

В 70-тих і 80-тих роках ХХ століття тривав процес міграції багатьох українських родин з села до міста. Позитивним наслідком цього було м.ін. введення в дію у 1983 р. пункту навчання української мови (однак тривало це неповний рік). На лекціях, які проводились у школі №1, брали участь 20 дітей.

Ослаблення української спільноти настало після хвилі імміграції молодих людей до Канади і США. Тільки протягом двох років – у 1984 і у 1989 – виїхало близько 100 осіб. Після смерті о. Ярослава Гребеняка, який був похований у Перемишлі, греко-католики не мали у Валчі духовного опікуна. Обов'язки душпастиря виконував о. Володимир Пирчак, який доїжджав з Кошаліна.

Новий етап 1985-2001

Згаданий о. Володимир Пирчак свою службу сумлінно виконував протягом двох років, до 1985 р., після чого новим душпастирем для греко-католиків у Валчі і Щецінку призначено о. Богдана Галушку. Це була нова хвиля молодих українських священиків. Від цього моменту можна говорити про новий етап в житті парафії у Валчі. У 1988 р. українці з Валча взяли участь в святкуванні Ювілею 1000-ліття Хрещення Київської Руси-України в Римі (Ватикані). Подібна подія відбулася в вересні 1988 р. в Ченстохові, і тут також були присутні українці з Валча. У 1991 р. було відновлено навчання української мови. Заняття вів пан Марко Сирник. У навчальному році 1994/1995 завдяки панові М. Сирникові був створений дитячий ансамбль пісні і танцю „Веселка”. Цей ансамбль відіграв величезну роль у формуванні свідомості дітей і батьків. Крім цього, він був візиткою української культури в місцевому середовищі.²¹

Життя спільноти вірних завжди зосереджується в святині і на пов'язаних з нею справах. Свідченням цього було відзначення 25 вересня 1994 р. ювілею 35-ліття валцької парафії. Саме тоді, після довгих і наполегливих вимог вірних, церковної ради і о. Богдана Галушки, теперішній митрополит архієпископ Іван Мартиняк оголосив, що ординарій Кошалінсько-Колобжезької єпархії єпископ Чеслав Домін передав святиню для вжитку греко-католикам. У червні 1996 р. в церкві урочисто було прийнято посла України в Польщі пана Петра Сардачука.²²

Незабаром було прийнято рішення про ремонт святині і пристосування її до потреб східного культу християн. Своїми власними силами зробили ремонт. Орієнтовні і реальні кошти ремонту значно перевищували фінансові можливості вірних. Тому отримано також фінансову допомогу від благодійних

²¹ *Ibidem*, s. 92.

²² L. Ваґ, *Op. cit.*, s. 226.

організацій західньої Європи таких, як: Kirche in Not (Німеччина), Renovabis (Німеччина), Конференція Американського Єпископату (США), а також МВС. З фінансовою підтримкою звісно поспішили також греко-католики валщини і емігранти, більшість яких проживає в Торонто. Серед багатьох осіб, які фінансово підтримували спільну справу, особливу жертвенність проявили: панство Галина і Богдан Чабан з Валча, панство Емілія і Мирослав Чабан з Вонгровца (спонсори ікон і конструкції іконостасу). Панство Емілія і Іван Козак з Торонто провели в Канаді збірку серед осіб пов'язаних з валцькою парафією. Автором ікон і проекту іконостасу була б. п. пані Валентина Бір'юкович з Академії мистецтв у Києві.²³

У 1999 р. святкувався ювілей 40-річчя парафії. Під час цієї урочистості було посвячено іконостас. Ця подія відбулась з участю єпископа Володимира Ющак – нового ординарія Вроцлавсько-Гданської єпархії. З 2000 р. по 2001 р. катехезу для дітей проводила пані Єлисавета Гіза.

У січні 2001 р. після номінації о. Богдана Галушки на уряд Протосинкела Вроцлавсько-Гданської єпархії (Генеральний Вікарій) обов'язки душпастиря перейняв о. Іван Сеньків, який походив з України. Це був новий досвід та дуже безпосередній зв'язок з Україною. Свої священнічі обов'язки він виконував на жаль до серпня 2001 р. Після отримання номінації на пароха кафедральної парафії у Бучачі (Україна, Бучацька єпархія) він залишив Вроцлавсько-Гданську єпархію.²⁴

XXI століття

19 серпня 2001 р. парохом греко-католицької парафії у Валчі призначено о. Аркадія Трохановського. Він проводив душпастирську діяльність і катехізацію дітей і молоді. На цей час греко-католицька спільнота налічувала 180 сімей.

Парафія також бере дуже активну участь у душпастирському житті Вроцлавсько-Гданської єпархії. Жінки з парафії беруть участь у з'їздах жінок, які організуються Вроцлавсько-Гданською єпархією. Молодь приймає участь у щорічних з'їздах греко-католицької молоді, які організуються у Білому Борі. Ціла спільнота приймає участь в прощах до Білого Бору, де знаходиться ікона Мати Божої Скитальців. Крім цього діти беруть участь у Фестивалі Сакральної Творчості, а також у Фестивалі „Українська байка”, які проводяться у Білому Борі. Діти і молодь беруть участь у спортивних турнірах, які організовує Вроцлавсько-Гданська єпархія. Організуються також урочистості, присвячені життю і творчості українського провісника Тараса Шевченка, чи

²³ L. Bąk, *Op. cit.*, s. 228-229; A. Trochanowski, *Historia grekokatolików na Ziemi Waleckiej w latach 1947-2009* [w:] „Zeszyty Waleckie”, nr 5, 2009, s. 88-89.

²⁴ L. Bąk, *Op. cit.*, s. 231.

інші заходи, присвячені історії України, а також історії УГКЦ.²⁵

Щорічно з 1992 р. організовуються виїзди до Старого Люблінця і до Нового Люблінця, звідки походить більшість парафіян Валча, та екскурсії в Україну. Організовує їх Суспільний комітет охорони Церкви в Люблінці Новому. Саме українці з Валча були ініціаторами поїздок до Нового Люблінця і до Старого Люблінця. Метою цих прощ було відродження пам'яті минулого, а також прагнення показати молодому поколінню місця, звідки походять їхні предки. Паломництва з кожним роком набували все більшого значення і ставали чисельнішими, тому що приєднувались переселенці, які опинились у Вармії і Мазурах. Крім цього приєднались сім'ї, які були депортовані на Україну. Прощі мають характер національний та релігійний. Учасники цих поїздок беруть участь у Літургії, яка відправляється в церкві в Новому Люблінці. Крім цього на цвинтарях у Новому Люблінці і Старому Люблінці відправляються жалобні богослуження за душі померлих, похованих на цих цвинтарях, а також за тих, які боролись за незалежність України.²⁶

Завдяки цим виїздам у співпраці з товариством Любачівщина було задіяно студентів з львівської політехніки у допомозі в часі літніх канікул відновлювати пам'ятники на кладовищах у Новому та Старому Люблінцях. З 2015 р. упорядкуванням кладовищ займається місцева польська влада. Окрім цього у валчан була велика потреба підтримати зв'язок з Україною. Одним з багатьох видів діяльності, якими займається Об'єднання Українців у Польщі – відділ у Валчі – є організація поїздок на Україну. Поїздки на Україну розпочались у 1992 р. Метою цих поїздок є пізнання України і усього багатства української культури, яке продовжують уже наступні покоління молодих українців; були в Криму, Донбасі, Харкові, на Полтавщині, Волині, Карпатах та в Києві.²⁷

Щорічно відбуваються релігійні події – парафіяльні відпусти з нагоди свята Воздвиження Чесного Хреста. Це свято об'єднує усіх українців Валецької землі. Відбуваються також релігійні концерти за участю ансамблів та церковних хорів м. ін. зі Львова. Нещодавно 14 жовтня з нагоди свята Покрову Пресвятої Богородиці концертував у Валчі хор Гомін зі Львова. Окрім цього в парафії щорічно проводяться реколекції для мирян, екуменічні богослужіння (2004, 2011, 2014), концерти коляд, запусти, вшановується пам'ять жертв акції „Вісла”. Парафію відвідали також Зіновій Куравський (2005) та Мирон Янків (2013) – Генеральні Консули України в Польщі. У 2009 р. парафія відзначила ювілей 50-ліття свого існування на Валецькій Землі. Упродовж року відбувались різні культурні (концерти), наукові (конференції) та релігійні заходи, м. ін. проща

²⁵ A. Trochanowski, *Op. cit.*, s. 91-100.

²⁶ H. Komar, *Życie kulturalne wspólnoty ukraińskiej w powiecie waleckim [w:] Mniejszość ukraińska w trosce o swoją tożsamość. Jubileusz 50-lecia parafii greckokatolickiej w Wałczu*, pod red. J. Moskałyka, Wałcz 2010, s. 75.

²⁷ *Ibidem*, s. 75-76.

рідними землями Закерзоння. У серпні 2013 р. група прочан з Валча взяла участь у посвяченні собору Воскресіння Христового УГКЦ в Києві. Спільнота не була байдужа до подій, які відбулись в Україні в 2014 р. Організовано допомогу родинам, рідні яких потерпіли на Майдані та в Донбасі. Виготовлено п'ятдесят 20-ти кілограмних пачок. З 2015 р. парафія активно включилась в акцію „Свята без тата” – допомога дітям, які втратили своїх батьків в наслідок російсько-української війни в Донбасі. У 2017 р. відзначено 70-ті роковини акції Вісла. І, як завжди, у Валчі організовано конференцію, концерти, а також прощу рідними землями та в Україну.

Виселенці в околиці Валча написали також книжки про свої місцевості. Жителі Старого Люблінця і Нового Люблінця біля Любачева опублікували книгу п.н.: «Тут було наше село», а б. п. пан Олекса Костик, виселений з місцевості Торки біля Перемишля, опублікував книгу п.н. «Торки. Село з-над Сяну». Вийшли також публікації польською мовою, які описують життя спільноти у Валчі: „Mniejszość ukraińska w trosce o swoją idyntyeczność”²⁸. Це збірна праця, яка повстала після конференції, яка відбулась у Валчі в 2009 р. Найновіше видання – це книжка авторства п. Марка Сирника „Na waleckiej Ukrainie”.²⁹

Свідомством релігійної активності є священничі покликання з греко-католицької парафії у Валчі: о. Роман Ференц – парох греко-католицької парафії у Члухові, о. Іван Ференц – душпастир у Львові, о. Богдан Боровець – греко-католицьке душпастирство у Канаді, о. Зенон Вальницький – греко-католицьке душпастирство у Канаді, о. Іван Мар'як – Перемисько-Варшавська архієпархія.³⁰

У 2003 р. виник фольклорний ансамбль ЧЕРЕМХА, який зберігає і культивує автохтонний український фольклор. Ансамбль виступав на різних фестивалях, а також на переглядах, здобуваючи відзнаки і нагороди. Першим керівником ансамблю була пані Мар'яна Бальцерек. Досягнення ансамблю – це м.ін. здобута у 2003 р. відзнака на воєводському Огляді Сеньйорних Колективів у Щеціні. В 2004 і 2005 рр. ансамбль став лауреатом Воєводського Огляду Сеньйорних Колективів у Сьвідвіні. Ансамбль зайняв III місце в 2004 р. на загальнопольському Огляді Сеньйорних Колективів у Мендзиздроях. Він отримав також *Срібну Мальву* в 2004 р. і *Бронзову Мальву* в 2005 р. на Фольклорних Зустрічах Центрального Помор'я в Дравську Поморському, а також нагороду в 2004 і 2005 рр. у Воєводському Огляді Фольклорних Колективів у Ліпьянах. У 2008 р. ансамбль взяв участь в лемківській Ватрі в Монастириськах біля Івано-Франківська.³¹

Діють також українські організації: Фундація Просвіта, яка організовує концерти „Зустрічі з українською культурою”, та гурток Об'єднання українців.

²⁸ *Mniejszość ukraińska w trosce o swoją idyntyeczność. Jubileusz 50-lecia wspólnoty greckokatolickiej w Walczu*, pod red. J. Moskałyka, Wałcz 2010.

²⁹ M. Syrnyk, *Na waleckiej Ukrainie*, Wałcz 2017.

³⁰ A. Trochanowski, *Op. cit.*, s. 100.

³¹ H. Komar, *Op. cit.*, s. 73.

Створення Творчої Групи ОувП, яка знайшла продовження свого існування в Фондації Просвіта, було щільно пов'язане з діяльністю дитячого ансамблю пісні і танцю „Веселка”; її метою були організація і підтримка діяльності цього ансамблю. Задумом організації перших „Зустрічей з українською культурою” у Валчі було не лише винесення назовні традиційної української культури, але, перед усім, створення шансу і можливості для презентації „Веселки” і інших визнаних ансамблів на польській і українській сценах. „Зустрічі...” – це цикл концертів, у яких мають можливість виступити українські фольклорні ансамблі з Польщі і України. Перші „Зустрічі...” відбулись у Валчі у 1996 р. В той час на сцені Валцького Центру Культури виступив ансамбль „Голос” з Чернівців, „Джерело” – також з Чернівців і, звичайно, валцька „Веселка”.

Закінчення

Для українського населення, яке опинилось на західних і північних землях Польщі після 1947 р., церква є місцем, у якому підтримуються релігійні і культурні традиції. Греко-католицька парафія у Валчі є під тим оглядом дуже активна. Навколо парафії квітне культурне життя, культивуються традиції і підтримується національна приналежність до українського народу. Участь у богослуженнях, окрім релігійного виміру, підкреслює еклезіологічну відмінність, показуючи приналежність греко-католиків до Східної Католицької Церкви. Церковна приналежність відіграла також величезну, іноді навіть вирішальну роль у протистоянні асиміляції. Греко-католицька парафія у Валчі належить до Кошалінського деканату Вроцлавсько-Гданської єпархії Української Греко-Католицької Церкви. Вірні, які належать до цієї парафії, проживають у таких повітах: Валцькому, Дравському (Західнопоморське), Пільському, Тщянецько-Чарнковському, Злотовському. Можна сказати, що по 70-тих роках ті, які були приречені на асиміляцію, не скорилися; є сьогодні амбасадорами української культури у Валчі та його околицях в польському суспільстві. Сьогодні парафія приймає також заробітчан, які працюють у Валчі та його околицях.

Патріарх Святослав Шевчук, візитуючи парафії УГКЦ в США в Чикаго, сказав, що парафії УГКЦ в діаспорі є осередками духовності та українства. Парафія у Валчі є справжнім осередком духовності та українства в діаспорі.

ЛІТЕРАТУРА

- Бак Л., *Życie religijne w Walczu w latach 1945-2005* [w:] *Zarys historii Walcza w latach 1945-2005*, t. VI *Garnizon walecki. Życie religijne*, pod red. B. Gałki, Piła 2008, s. 224-231.
- Czech M., *Українці в Polsce 1989-1993*, Warszawa 1993.

- Drozd R., *Droga na Zachód*, Warszawa 1997.
- Drozd R., *Życie religijne ludności ukraińskiej w Polsce w latach 1944-1956* [w:] „Przegląd Zachodniopomorski”, nr 1, 2002, s. 78-79.
- Grünberg K., Sprengel B., *Trudne sąsiedztwo, stosunki polsko – ukraińskie w X-XX wieku*, Warszawa 2005, s. 649-678.
- Hawryluk J., *Od wypraw Włodzimierza do Linii Curzona*, Toronto-Białystok 2013.
- Kniga Ohrešenih, Greko-katolic'ka parafiâ v Valču*, 1959-1974.
- Komar H., *Życie kulturalne wspólnoty ukraińskiej w powiecie wałęckim* [w:] *Mniejszość ukraińska w trosce o swoją tożsamość. Jubileusz 50-lecia parafii grekokatolickiej w Wałczu*, pod red. J. Moskałyka, Wałcz 2010, s. 73-76.
- List rektora seminarium o. Bogdana Pańcaka. Zbirka na duhovnu Seminarium v Lúblini*, 2018-2019.
- Misiło E., *Akcja „Wisła”*, *Dokumenty*, Warszawa 1993.
- Misiło E., *Akcja „Wisła”*, *Dokumenty*, Warszawa 2011.
- Mniejszość ukraińska w trosce o swoją tożsamość. Jubileusz 50-lecia wspólnoty grekokatolickiej w Wałczu*, pod red. J. Moskałyka, Wałcz 2010.
- Pelc P., *Położenie prawne Kościoła grekokatolickiego w Polsce w latach 1945-1989* [w:] „Więź”, nr 7, 1992, s. 107-121.
- Pisuliński J., *Akcja specjalna „Wisła”*, Rzeszów 2017, s. 32-33.
- Słabig A., *Osadnicy z akcji „Wisła” na Ziemi Trzcianeckiej w latach 1947-1970* [w:] „Kronika Ziemi Trzcianeckiej”, nr 7, 2017.
- Syrnyk M., *Na wałęckiej Ukrainie*, Wałcz 2017.
- Syrnyk M., *Ukraińcy w powiecie wałęckim w latach 1947 – 2000* [w:] „Zeszyty Wałęckie”, nr 3, 2007, s. 80-92.
- Trochanowski A., *Historia grekokatolików na Ziemi Wałęckiej w latach 1947-2009* [w:] „Zeszyty Wałęckie”, nr 5, 2009, s. 88-100.
- Trochanowski A., *Zapomniani Łemkowie z akcji „Wisła”. O Łemkach z Doliny Noteci* [w:] „Kronika Ziemi Trzcianeckiej”, nr 7, 2017, s. 69-80.

У 1947 р. комуністична влада виселила українське населення на західні і північні землі в рамках акції “Вісла”. На території Валецького повіту опинились 2734 особи української національності, це становило 6% його мешканців. З 1947 по 1989 р. Греко-католицьку Церкву у Польщі вважали нелегальною. Першу Святу Літургію для греко-католиків відслужив у Валчі о. Теодор Марків. Його велика заслуга в тому, він що інтегрував спільноту. У 70-тих роках видно велику активність української громади. Створено відділ Українського Суспільно-Культурного Товариства. Організовано різні культурні заходи, як участь у Фестивалях української культури в Кошаліні та в Сопоті, релігійних – в Білому Борі. Життя спільноти вірних завжди зосереджується в святині і на пов'язаних з нею справах. Церква є місцем, у якому підтримуються релігійні і культурні традиції. Навколо парафії квітне культурне життя, культивуються традиції і підтримується національна приналежність до українського народу.

Ключові слова: Акція Вісла, асиміляція, Валецька Земля, Українці, Греко-Католицька Церква, ідентичність, душпастир, ансамблі.

IMPORTANCE OF GREEK CATHOLIC PARISH FOR UKRAINIAN COMMUNITY ON LAND OF WAŁCZ AFTER 1947

The Ukrainians were displaced in 1947. The number of 2734 people were displaced to the vicinity of Wałcz. The Greek Catholic church was considered illegal in Poland. The Greek Catholic parish in Wałcz, which was established only in 1959, played an important role in shaping religious and national consciousness among Ukrainians on the Land of Wałcz. In 1959 Teodor Markiw, priest begins his pastoral work. The Greek Catholic parish was a pillar in the fight against national and religious assimilation for the displaced Ukrainian population from the “Vistula” campaign. The Ukrainian community was going through various stages of its existence, among others: a period without specific forms of religious worship – the believers without a parish, pastoral activity and integration of a dispersed community. The Greek Catholic parish helps break down various stereotypes. The Ukrainian community in Wałcz keeps in close contact with Ukraine. The article shows the presents activity of the parish on two levels: religious and national.

Key words: Greek Catholics, Church, the Land of Wałcz, Ukrainians, priest, assimilation, identity.

zgłoszenie artykułu: 15.11.2018
przyjęcie artykułu do druku: 2.07.2018